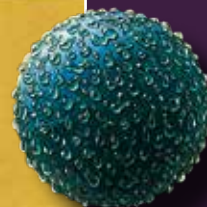

opdatering

Årbog for Vardemuseerne
& Ringkøbing-Skjern Museum

2018

opdatering

Årbog for Vardemuseerne &
Ringkøbing-Skjern Museum 2018

opdatering
Årbog for Vardemuseerne
& Ringkøbing-Skjern Museum 2018

© Forfatterne, Vardemuseerne
& Ringkøbing-Skjern Museum 2019

Redaktion: Caroline E. Larsen og Tine Lorange

Korrektur: Harriet Ludvigsen

Grafisk tilrettelæggelse: Tine Lorange

Forsidefoto: Niels Provstgaard sammen med sin fuglesamling. Fotoet fik Ringkøbing-Skjern Museum i forbindelse med istandsættelse og genåbning af Provstgaards Hus. Læs mere om Provstgaards Hus på side 76 og 84.

Fotos og illustrationer: med mindre andet er angivet ved de enkelte fotos og illustrationer tilhører billedmaterialet i denne bog Vardemuseerne, Ringkøbing-Skjern Museum eller Arkæologi Vestjylland

Alle kort, Danmarks Højdemodel og ortofotos: ©Geodatastyrelsen

Skrift: Myriad Pro

Papir: MultiArt Silk 130g

Omslag: 1/s 260g

Tryk: PE Offset, Varde

ISBN 978-87-93713-09-3

ISSN 1903-9581

Kære Læser!

Velkommen til endnu en udgave af *opdatering*, den fælles årbog for Ringkøbing-Skjern Museum og Vardemuseerne. Årbogen er som altid et forsøg på at fastholde noget af alt det, som er sket på de to museer i det forløbne år. Nogle år har vi prøvet at lægge et tema for årbogen. For det meste er den eneste røde tråd dog de enkelte skribenters lyst til at fortælle om deres opdagelser og oplevelser, om fund og fortidsminder og om dramatiske, stille, rørende eller overraskende historier, der dukker ud af museumsarbejdet. Og fortællelysten er heldigvis stor på de to museer. Så derfor kommer vi også i år vidt omkring. Fra arkæologiske detektorfund over Ringkøbings middelalder og lensaflysningen i Vestjylland og historier om de tyske flygtninge i Danmark efter Anden Verdenskrig til restaureringen og genåbningen af Provstgaardens Hus i Skjern Enge og børns oplevelser i Tirpitz. For ikke at glemme beretningerne fra museumsforeningerne og oversigten over de arkæologiske

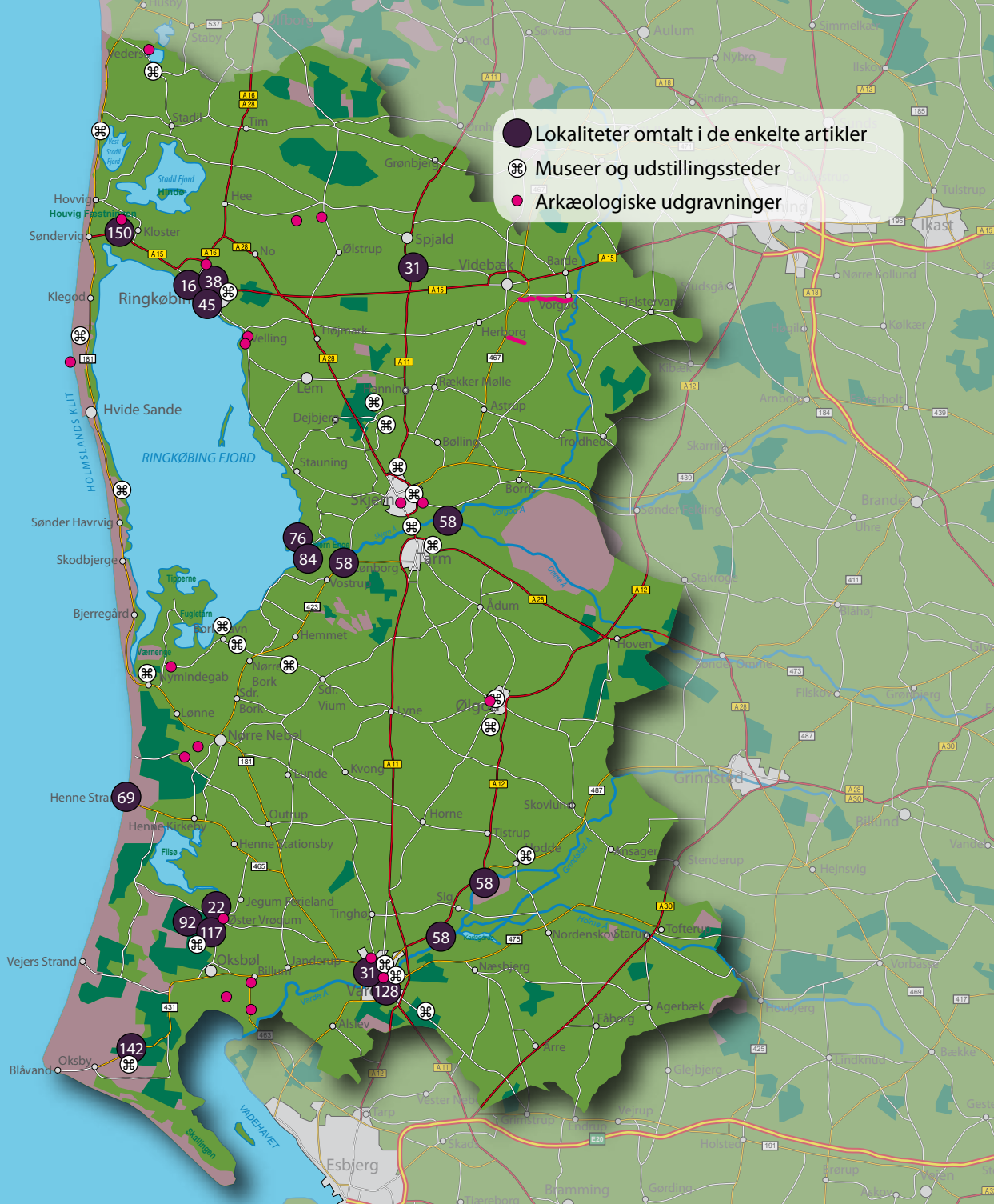
udgravninger i løbet af året. Man fornemmer forhåbentlig både bredden og det store omfang af det arbejde, de to museers medarbejdere har præsteret – igen.

Med til travlheden hører, at begge museer – trods den rekordvarme sommer – satte besøgsrekord. For første gang nogen sinde nåede vi nu meget tæt på 500.000 gæster til sammen.

Midt i denne på alle måder rekordsommer valgte Kim Clausen at træde tilbage efter 43 år som direktør for Ringkøbing-Skjern Museum. Da Kim Clausen i 1975 kom til det lille Skjern Museum, holdt han det søndagsåbent for i alt 300 gæster det første år. Inden han gik af som direktør for det fusionerede Ringkøbing-Skjern Museum rundede gæstetallet 216.000 på 14 besøgssteder. Det er umuligt at nævne alle meritterne gennem så mange års museumsvirke, ligesom en enkelt årbog som denne på ingen måde kan rumme et helt års arbejde på de to vestjyske museer.

God læselyst

Mette Bjerrum Jensen og Claus Kjeld Jensen

- Lokalteter omtalt i de enkelte artikler
- ☞ Museer og udstillingssteder
- Arkæologiske udgravninger

150

16

38

45

31

76

84

58

58

69

22

92

117

58

58

142

31

128

Indhold

- 6** Museumsforeningernes årsberetninger
- 16** Karen fik genoplivet det lokalhistoriske arkiv
Af Annette Holm
- 19** Årets gang i ArkVest
Af Lene B. Frandsen & Poul Krogh Jørgensen
- 22** Landskabet fortæller
Af Karen Bjelke Fisker & Stina Trolldoft Andresen
- 31** Den magiske middelalder
Af Rachel Facius Andersen
- 38** Arkæologiske spor fra det ældste Ringkøbing
Af Jens Aarup Jensen
- 45** Grønnegade i gamle fotografier
Af Christian Ringskou
- 58** Lensafløsningen i Vestjylland
Af Mikael Frausing
- 69** Epervier – en vestjysk stranding
Af Lene Nygaard Hansen
- 76** Brødrene i Provstgaards Hus
Af Caroline E. Larsen
- 84** Provstgaards Hus – bygningshistorie og istandsættelse
Af Steffen M. Søndergaard, arkitekt MAA
- 92** At vinde freden – mellem nazisme og demokrati
Af John V. Jensen
- 117** Frygten for de tyske kvinder
Af Maria Nygaard Madsen
- 128** Blåt til inspiration
Af John V. Jensen
- 142** Who let the kids out?
Af Pernille Ø. Sørensen
- 150** Danmarks største dronfoto
Af Torben Egeberg
- 156** Årets udgravninger
Af arkæologerne i ArkVest
- 176** Tidstavle

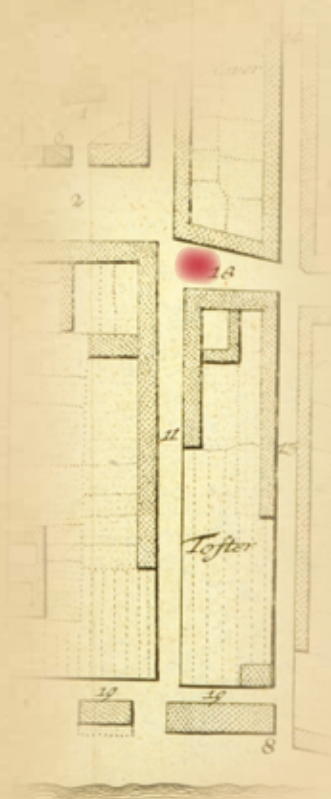

Grønnegade i gamle fotografier

Af Christian Ringskou

Ingen *opdatering* uden en fotovandring gennem en af Ringkøbings gamle gader. Således heller ikke i år. Sidste år zigzaggede vi mellem værtshusene i Vester Strandgade, og til næste år tager vi nok det travle handelsliv i Nygade. Så mon ikke det vil være på sin plads med et lille pusterum i den fredsommelige og beskedne Grønnegade i år? Wester Strand Meldgaden (Veste Strand Mellemgade), som Grønnegade hed, dengang der var systematik i Ringkøbings

gadenavne, har altid været lidt til overs. På gamle kort kan man se, at gaden aldrig blev tæt bebygget. En stor have bag Tangs Købmandsgård i Algade¹ optog en del plads, og mange grunde lå gennem århundreder som haver og tofter. Men netop derfor er Grønnegade en kær favorit i det gamle Ringkøbing. Her var ro og rum, og man kunne – efter temperament – besøge dansepavillonen, smugkroen eller missionshuset. Vi går i gang:

Vi begynder en dag i 1958, hvor den karakteristiske gamle ejendom på hjørnet af Grønnegade og Torvet er blevet forvandlet til et hul i jorden, og hvor byggeriet af missionshotellet kun lige er indledt. Hvis cyklisten drejer til venstre, kommer han fra Algade ned i Grønnegade, og vi kan i så fald slå følge.

Foto: Formodentlig Jens Dalgaard-Knudsen
RIM5506F3

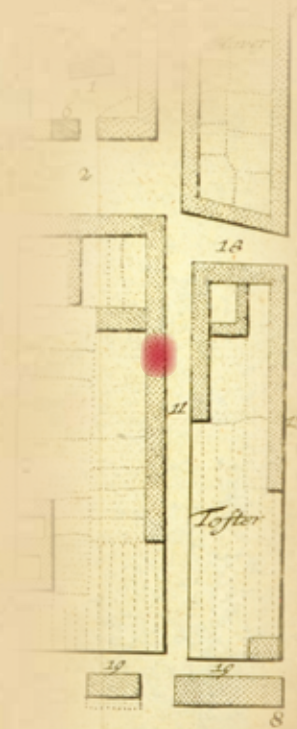
Ved nummer 6 får vi et kig ind i, hvad et postkortforlag i 1954 karakteriserede som "Idyl i Ringkjøbing". Fra gaden kan man i dag konstatere, at idyllen er intakt. Såvel havestuen som de smukke vinduer er der endnu. Om agaven også lever, får til gengæld være usagt. Forfatteren til disse linjer kiggede forbi om vinteren.

*Postkortforlæg, Stenders Forlag
RSM10593F90*

Som man kan se, har der også været en tid, hvor det var ved at gå lidt for vidt med idyllen i nummer 6. I vinteren 2018-19 er der endnu en enkelt gren af en gammel vedbend på husets tag. Den holder stadig godt fast, men den har hverken stamme eller rod længere, så det får ende. Bemærk storkereden.

*Postkort
RIM5515F135*

Vi forlader gaden vestside og går ind i den store have bag Tangs Købmandsgård. Her finder vi dansepavillonen Palmehaven. Vi befinder os nu i "Marens Maw". Om dette navn gælder hele købmandsgårdens gamle have, refererer til lysthuset på de følgende billeder eller knytter sig til Palmehaven står lidt uklart.

*Foto: Jørgen Borg
RIM6338, bilagsmateriale*

Desværre kommer vi alt for sent til festen. Billederne er taget forud for nedrivning i 1986. Ringkøbing Museum foretog en udgravning i forbindelse med nedrivning af dansepavillonen og opførelse af nye boliger i Grønnegade 1-3. Det viste sig, at Grønnegade også i middelalderen førte en stilfærdig tilværelse. I hvert fald var fundmaterialet beskedent.²

*Foto: Jørgen Borg
RIM6338, bilagsmateriale*

Vi bevæger os ned i bunden af købmandsgårdens have. Her finder vi det besynderlige lille men meget solidt byggede lysthus, der sammen med havemuren er Grønnegades vartegn. Her i en sjældent set vinkel fra haven ...

*Foto: Hugo Matthiessen
RIM7347F31*

... og her fra gaden i et velkomponeret foto fra 1919. Vi kan lige nøjagtig ane, at muren bliver brugt til opslag og plakater. På gode gengivelser kan man læse, at der skal afholdes Sportsdag i Ringkøbing.

*Foto: Hugo Matthiessen
RIM7347F32*

Både postkortforlag og fotografere har været meget flittige til at gengive Ringkøbingmuren, det lille lysthus og de smukke gamle huse overfor. Det følgende er et lille udvalg. Ringkøbing-Skjern Museum har mange flere. Her er et med børn. De er altid gode på postkort.

Postkort
RIM6214F25

... og her et lidt yngre med
to spadserende herrer.

Postkort
RIM5474F4

Vi vender motivet, så vi ikke længere ser mod Torvet men mod havnen.

*Foto: Hugo Matthiessen
RIM7347F29*

Der findes selvfølgelig også en juleversion.

*Postkort
RIM5474F6*

Huset lige overfor lysthuset, Grønnegade 14, er med på mange af billederne. Her er vi i 1941, og på et skilt læser vi:

*C. Kjær Knudsens
Vaskeri
er i Bagbygningen*

*Postkort
RIM6907F97*

Jamen så lad os da gå ind i gården sammen med Ringkøbing Museums mangeårige leder Jens Aarup Jensen og se, hvad vi finder. Vi er omkring 1980, og vaskeriets bygning er moden til nedrivning. Sådan er det med museumsfolk. Tit og ofte bliver det sidste kapitel, vi dokumenterer. Hjælp os, hvis du kan. Ringkøbing-Skjern Museums registreringsoplysninger om dette foto er usikre. Vi hører gerne fra stedkendte læsere.

*Foto: Jens Aarup Jensen
RIM5787, bilagsmateriale*

Ude på gaden igen får vi et eksempel på det værste, en fotoregistrator ved. Hvad er der galt med dette postkort? Gå til artiklens afsluttende ord for gådens løsning.

*Postkort
RIM5474F1*

Men nu må vi videre. Husene i baggrunden er stadig dem overfor havemuren, men nu skal det handle om de små huse tættere på fotografen. Det pudsede er "Det lille Himmerige". Det afslutter rækken af beskedne og meget gamle huse fra Torvet og nedefter.

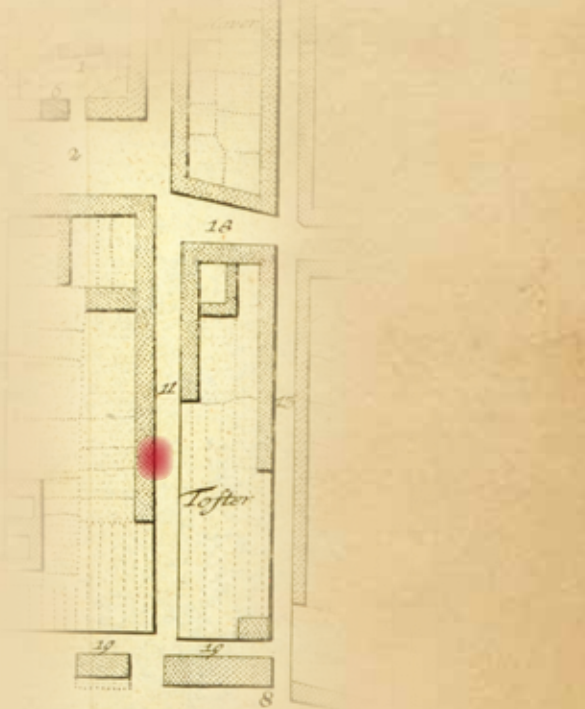
Det næste – midt i motivet – tilhørte i en årrække arkitekt Ejvind Draiby, der var formand for Ringkøbing Bevaringsforening fra oprettelsen i 1964 og en ledende kraft i det arbejde, der førte frem til en samlet bevaringsplan for det centrale Ringkøbing i 1972.³ Eternittage og store vinduer uden sprosser havde gjort deres indtog i de gamle gader. Nu er de næsten væk igen.

Postkort
RIM2771F6

"Det lille Himmerige" (Grønnegade 18) i et kig ned mod havnen. Troværdige kilder hævder, at der var smugkro i det beskedne hus. Kontrasten til det følgende er til at få øje på.

Foto: Andreas Beiter
RIM5425F9

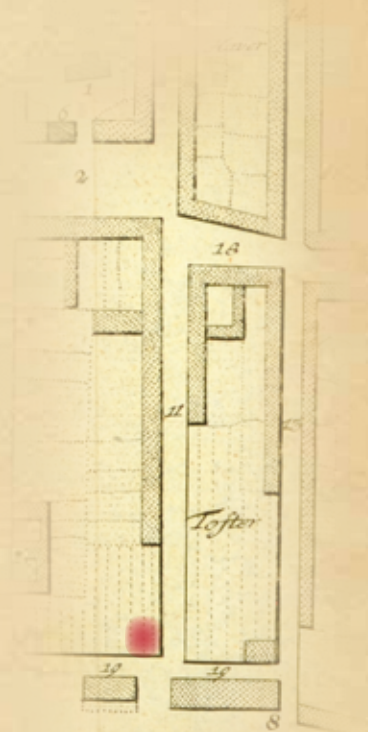

Vi er nu nået halvvejs fra Torvet til havnen, og nu skifter miljøet. Husene er ikke just nye, men de er yngre, større og mere solidt byggede. Hvis vi havde lyst til at forvirre begreberne lidt, kunne vi måske kalde det et stations-bymiljø midt i købstaden.

Her finder vi missionshuset Nazareth på gadens østside. Huset er bygget i 1884, men fremtræder i dag helt anderledes efter en ombygning i 1942. Missionen fik aldrig den samme indflydelse i Ringkøbing, som den gjorde i mange af tidens nye byer, fx Skjern. Men som vi kan se her, kunne søndagsskolen godt samle en stor gruppe børn.

Postkort
RIM6113C

Vi når til krydset Grønnegade-Søndergade. Vi starter med nordvesthjørnet, hvor mor og datter har taget opstilling til fotografering foran et af de karakteristiske huse fra omkring forrige århundredeskifte.

Foto: Ukendt
RIM7679F3

Ak, hvor forandret! For den, der kun er stedkendt i det moderne Ringkøbing, er det kun Toldboden i baggrunden, der afslører, at vi her har at gøre med et foto af Grønnegade-Søndergade-krydsets sydvesthjørne med et kig gennem Søndergade til højre.

Foto: Hugo Matthiessen
RIM7347F26

Krydsets nordøsthjørne fotograferet i 1981. Nu er vi igen ved meget gamle huse, der kræver vedligeholdelse, noget der desværre havde været for lidt af her i Grønnegade 25. Da huset i 1998 skulle gennemrenoveres, viste det sig at være i så dårlig stand, at det måtte rives helt ned. Men prøv selv at gå forbi. Det står igen, for det blev genopført i gammel stil, så det ikke er til at se det, hvis man ikke lige ved det.⁴

opdaterings læsere må selv tage stilling til, hvad der er værst eller bedst i et gammelt bymiljø. Nye huse, der ærligt signalerer, at de er anderledes end de gamle, eller nye huse, der kopierer det gamle. Den diskussion bliver vi nok aldrig færdige med.

Foto: Jørgen Borg
RIM5495F3

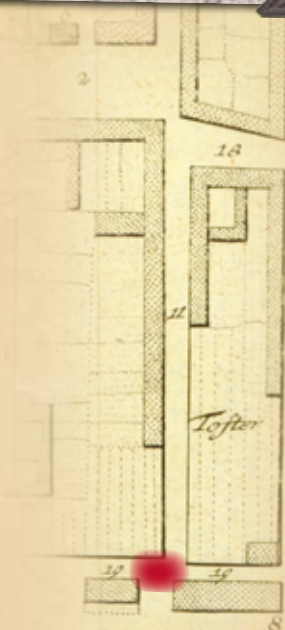
Nogle få år tidligere var naboejendommen i krydsets sydøsthjørne blevet totalrenoveret. Her lykkedes det at redde store dele af den op imod 200 år gamle bygning.

Foto: Jørgen Borg
RIM5495F4

Ringkøbing Museum fulgte restaureringen,⁵ og som dette foto af husets sydgavl set "indefra" en januardag i 1994 illustrerer, måtte man tage hårdt fat. Hvor går egentlig grænsen mellem nybyggeri og restaurering?

Foto: Per Hauge Mortensen
RIM7397AE

Vi nærmer os vejs ende, og vi trænger til et overblik. Det kan vi få midt i 1870'erne, hvor den nybyggede Toldbod giver fotografen muligheder for at komme lidt op. Den midterste del af Grønnegade løber bag huset midt i fotografiet. Sådan så gaden altså ud, da den endnu henlå med haver og tofter, som den havde gjort i århundreder. Det centrale hus uden valme indvarsler imidlertid en ny tid. Det er den ældste halvdel af nummer 20, det første af de nyere huse.

*Foto: Formentlig Carl Christian Carlsen eller fotograf Paulsen
RIM6214F15*

Fotografen drejer sig nogle grader mod højre og tager et billede mere ned over Søndergade med Grønnegade gennem motivet. Et virkelig stemningsfuldt billede fra det gamle Ringkøbing. Bemærk Ringkøbing Mølle på bymarken i baggrunden.

*Foto: Formentlig Carl Christian Carlsen eller fotograf Paulsen
RIM6214F16*

På dette sidste foto står vi ved havnen og ser tilbage op i gaden. Manden med hænderne samlet på ryggen er Ringkøbings bekendte original, P. Hus, der ifølge en oplysning et andet sted i Ringkøbing-Skjern Museums rige registreringer⁶ boede i Smedegade, levede af kaffegrums i 25 år, men blev 94 år gammel, og som kørte med trillebør rundt i Jylland og solgte tryklåse, sikkerhedsnåle og knappenåle. Måske passer noget af det ... Et interessant bekendtskab uden tvivl, men vi vil ikke følges med ham, for vi er færdige for i år.

Foto: Anders Grimstrup
RIM6214F23

Vi mangler kun løsningen på opgaven med registratorens skræk. Kommer her: Billedet er spejlvendt.

Christian Ringskou kan kontaktes på cr@levendehistorie.dk

Noter

1. Se tilsvarende fotovandring gennem Algade med billeder af Tangs Købmandsgård. Christian Ringskou: Fra Østerport til Torvet – med fotograferne gennem Ringkøbings hovedgade. *opdatering* 2014 s. 96-98.
2. RIM6338, Fund og Fortidsminder 180410-16.
3. Jens Aarup Jensen: Ejvind Draiby og bevaringssagen. I: Ringkøbing Bevaringsforening: *50 år for bygningskulturen*. Ringkøbing 2014.
4. Peter Duun Andersen: Om Grønnegade 25 og bygningsbevaring i Ringkøbing. *FRAM – Fra Ringkøbing Amts Museer* 1998.
5. RIM7397.
6. Ældre beskrift på bagsiden af RIM5775F1.